

Posudek na diplomovou práci Václava Štrunce

Konstrukce a konceptualizace mentální jinakosti, tedy téma, kterému se ve své diplomové práci Václav Štrunc věnuje je v kontextu českých sociálních a humanitních věd stále nedocenené, či spíše neviditelné a zanedbávané. V práci otevírá sice mediálně výbušné, nicméně v akademickém výzkumu a odborných diskuzích nepochopitelně opomíjené téma „klecových lůžek“. Kromě práce oponenta Davida Kocmana se těmito kauzami nikdo odborně nezaobíral. Obrovským přínosem práce Václava Štrunce je nahlížení mentální jinakosti prizmatem oboru Disability studies, který se důsledně snaží o vykročení z medikalizujícího a patologizujícího rámce, zde na okraj připomínám, že v českém prostředí se v oblasti sociální práce a sociálních služeb stále ještě uplatňuje termín „mentální retardace“ (příklad „diskurzivní fixace, o které Václav Štrunc mluví). Další předností předkládané práce je snaha o komplexnější pohled a zahrnutí genderové perspektivy.

Jak řečeno, práce se opírá o teoretické konceptualizace oboru Disability studies, který intelektuální jinakost pojímá prizmatem systematického společenského znevýhodnění, stigmatizace a diskriminace. Zároveň se ovšem vymezuje vůči tzv. sociálnímu modelu, který zdůrazňuje materiální a environmentální předpoklady pro vznik vylučujících mechanismů a opomíjí „fixaci v diskurzem“. I proto mentální jinakost zůstávala dlouho „znevýhodňována“ i v rámci vlastních disability studies. Do jisté míry je podobné trajektorie možno sledovat i v rámci českého kontextu.

Jedním z klíčových pojmů práce je koncept občanství, resp. kritika, dekonstrukce a rekonceptualizace liberálního konceptu občanství feministickými teoretičkami a teoretiky, jakož i teoretiky a teoretičkami z pozic disability studies. Václav Štrunc zde poukazuje především na to, jak je koncept „občana“ podmíněn genderovanými a zároveň ableistickými koncepty racionality, nezávislosti, soběstačnosti a způsobilosti. Dopady takového konceptu potom přesvědčivě ukazuje ve vlastní interpretaci a analýze internetových diskuzí; ukazuje že „tvor“ (záměrně se zdržuji termínů jako „člověk“ či „jedinec“, jelikož i tyto pojmy jsou v konfliktu s obrazem „mentální retardace“) definovaný jakožto mentálně nedostačivý není plným „občanem“ a tudíž není chráněn „právy“ a formy respektu a ochrany, které z občanství a pozice občana plynou. Inspirativní je i argumentace, která ukazuje na podmínění konceptu občana skrze medicínský diskurz, resp. medicínskou patologizaci mentální jinakosti. Zde by textu sice prospělo jemnější odkazování k „právnímu diskurzu“, a odborníci z oboru politické filozofie by jistě vyžadovaly rozvedení argumentů a jejich dopracování, přesto považují tyto interdiskurzivní souvislosti za velmi důležité a velmi často opomíjené.

Jak jsem již řekla, autor pracuje s intersekcčním vymezením „znevýhodnění“ a deklaruje snahu ukázat, jak se v pojmání mentální jinakosti a nedostačivosti otiskují genderové struktury a imaginace genderové jinakosti. Gender tedy nepojímá pouze jako odkaz/odraz konstruktů „femininit“ a „maskulinit“, či pouze jako proces „feminizace“ skrze nezpůsobilost, ale pracuje s genderem jakožto „organizační jednotkou sociálních světů a jejich struktur“. Tady se opírá o Bourdieuho sumarizování feministických debat. Toto teoretické východisko se analyticky odráží v kategorii „veřejné soukromí“, kterou diplomand považuje za kategorii nadřazenou a centrální pro celé debaty.

Na závěr podotýkám, teoretický úvod vyrůstá ze solidní základny převážně zahraniční literatury. A přestože není vždy stylisticky a formálně bez chyby je konceptuálně a tematicky vystavěn tak, aby podepřel diskuzi v analytické části a poskytl oporu pro stanovené otázky. V tomto smyslu není teoretický úvod pouze obecným uvedením do problematiky, či rešerší literatury k tématu, ale precizním představením neuralgických bodů diskuzi.

V samotné analytické části Václav Štrunc nabízí vydařenou, přesvědčivou a podnětnou interpretaci internetových debat. Dokazuje nejenom schopnost uplatnit vybrané metody: kombinuje diskurzivní analýzu s několikastupňovým kódováním, ale i schopnost abstraktního uvažování, utřídění analyzovaného materiálu, i schopnost na základě materiálu formulovat silné teze. Dříve než se zaměřím na komentář k jednotlivým konceptualizacím, ráda bych vyslovila jednu výraznější kritickou připomínku k metodologickému rámci analýzy. Podle mého názoru v samotném textu na mnohých místech dochází ke splývání pozice autora s pozicí vyjadřovanou v internetových komentářích. Autor až příliš plyně přechází mezi definováním pozic v diskusi, jejich občasnou ironizací a místy, kde artikuluje svá vlastní normativní východiska. Svou normativní pozici diplomand plně odkrývá i vysvětluje nejenom v teoretické diskusi a jejím zaměření, ale explicitně se jí věnuje i v částech, kde znovu popisuje svou pozicionalitu i lokaci, v tomto problému není. Problematické je neoddělování komentářů a soudu v analýze. Ale i pro to, že se diplomand takto explicitně „odhaluje“, považuji tento nedostatek spíše za stylistickou a jazykovou neobratnost.

Samotné kódy a kategorie, které diplomand používá ve své analytické interpretaci považuji za veskrze inovativní a velmi inspirativní. Pojmenování jednotlivých kategorií není vždy zcela jasné (a u individuálních kapitol bych navrhovala označení jiné, ale to je vlastní charakteru kvalitativního výzkumu), proto bych diplomandovi navrhovala, aby pro jasnost vždy na začátku či na konci diskuze znovu a explicitně pojmenování kategorií popsal, a vysvětlil logiku názvu. Potřeba je to zvláště u kategorií se složitými názvy např. 5.5.1. „znevýhodnění jako zdroj reálnosti a iniciace pravdy“ (str. 61-62). Velký potenciál vidím v kategoriích *práce* a *komedifikace péče*. Tyto kategorie bych ale navrhovala lépe propojit a ukázat, jak se vzájemně posilují, jak jsou na sobě diskurzivně závislé. Ještě ke kategorii *práce*: nerozumím logice rozdělení „pozice vs. Personál“ podle které autor člení celou diskusi i kategorii, k objasnění členění mi nepomohla ani tabulka (str. 65). Co se zde autor snaží zachytit/vysvětlit? Jako plus hodnotím to, že autor hledá propojení diskuzí a jejich obsahů s širšími společenskými procesy, např. odkazuje na proces profesionalizace sociálních služeb – a jak se tento proces projevuje v úrovni a způsobu konceptualizace „práce“, (kap. 5.5.5 „Práce jako každá jiná“).

Přínosná je i kapitola „Poznámky k argumentaci“, kde se autor kromě zhodnocení obecných rysů debat, které se nevešly do abstraktních kategorií pokouší o sumarizaci a typologizaci dvou „ideálně typických přístupů“. Nicméně, druhý argument se v linii samotných internetových diskuzí neobjevuje, resp. je zastoupen pouze sporadicky a objevuje se v sekundárním materiálu. Autor by podle mého soudu měl lépe vysvětlit, o co se tímto „zrcadlem“ pokouší. Chápu správně, že se zde snaží o vykreslení nejzazších polí uvažování o občanství?

Co se týče genderové úrovně analýzy: zde mohu jako vedoucí práce říci, že tato úroveň analýzy se rodila dlouho. Respektive dlouho se rodila cesta, jakým způsobem pojmenovat a konceptualizovat gender. A nakonec i zde diplomand prokázal schopnost odhalit genderové struktury v materiálu, který není explicitně genderovaný, či kde se genderové souvislosti neukazují na první pohled. Centrální kategorie „veřejné soukromí“ ukazuje na to, jak všechny předešlé kategorie (*Prostor, izolace a deinstitucionalizace; Efektivita; Odpovědnost; Stigmatizace; Práce*) „jsou nějakým způsobem podmíněna genderem“ (71), (tuto podmíněnost autor velmi hezky ukazuje v diskusi profesionalita vs. Soucit, str. 66) a že základním konfliktem v diskuzích je narušení sfér veřejného a privátního (str. 72); konflikt, který se ukazuje v uplatňovaných dualitách „profesionál vs. Rodina“, „ústav vs. Rodina“, „stát vs. Rodina“ apod.

Formální komentáře

Silným momentem práce je provazování teoretické a analytické části. Autor důsledně uplatňuje svá teoretická východiska ve své analýze, a naopak, již v teoretické části odkazuje na to,

jak se diskutované koncepty a jejich

aspekty odrážejí v analyzovaném materiálu.

Práce by byla ovšem ještě argumentačně silnější a přesvědčivější, kdyby autor upravil stále ještě nejasná místa a neprůhledné formulace. Stylisticky trpí především teoretický úvod práce. Podobně i odstranění opakujících se postřehů, překlepů a dalších stylistických nedostatků by bylo ku prospěchu práce. Nicméně zde musím jako vedoucí práce zhodnotit velkou míru úsilí a práce investované do upravení textu.

Práce se rodila relativně dlouho, pracovali jsme na ní přerývaně a s přestávkami, a ač bych si jako průvodkyně jejího vzniku přála kontinuálnější a v konečné fázi méně uspěchanou práci, musím také konstatovat, že nakonec čas, který si Václav Štrunc ponechal na zrání tématu a svých konceptualizací práci prospělo a jistě přispělo i k jeho schopnosti formulovat sebevědomé a zároveň i přesvědčivé a podnětné teze.

Práci velmi ráda doporučuji k obhajobě a přes formální nedostatky navrhuji hodnocení **výborně**.

V Praze, 11. 9 2011

Kateřina Kolářová